

ZİHİNSEL VE /VEYA BEDENSEL ÖZÜRLÜ ÇOCUKLARIN ANABABALARINDA DEPRESYON VE KAYGI*

Bahar ŞENVELİ^a, Ercan ABAY^b, Sebahat MOLLA^a, Ahmet SALTİK^c

ÖZET

Bu çalışmada 0-15 yaş arasındaki zihinsel ve/veya bedensel özürlü çocukların (n=121) anababalarında ve özürlü çocuğu olmayan kontrol grubu (n=48) anababalarında depresyon ve sürekli kaygı düzeyleri araştırılmıştır.

Bu amaçla Beck Depresyon Envanteri ve Spielberger sürekli kaygı formları kullanılmıştır. Özur kategorileri arasındaki farklar karşılaştırmalı olarak incelenmiştir.

Sonuçta genel olarak ve özur kategorileri arasında kontrole göre yüksek depresyon ve/veya yüksek kaygı düzeyi saptanmamış ve konu bu sonuçlar ışığında tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Özürülülerin anababaları, Özürlülük-kaygı, Özürlülük-depresyon

SUMMARY

TRAIT ANXIETY AND DEPRESSION ON THE PARENTS OF MENTALLY AND/OR PHYSICALLY RETARDED CHILDREN

In this paper, depression and trait anxiety scores of 121 parents having a physically and/or mentally handicapped child and of 48 additional parents served as control group who have no handicapped child, have been studied. Beck Depression and Spielberger's Trait Anxiety Inventory have been utilised for this purpose. As a result, in general and among categories of handicapped children, there has been no significant depression or anxiety scores when compared to either to each other or the control group. And the subject has been reviewed over under the enlightenment of these findings and relevant literature.

Key Words: Parents of disables, Disability -anxiety, Disability- depression.

GİRİŞ

Gelişmiş ülkelerde yapılan çalışmalar özürlü çocuğa sahip olmanın aile üzerindeki olumsuz etkilerinin psikolojik, ekonomik ve evlilik ile ilgili etmenlerden oluştuğunu göstermektedir (1)

^a Psikolog, Trakya Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Anabilim Dalı, EDİRNE

^b Prof. Dr., Trakya Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Anabilim Dalı, EDİRNE

^c Doç. Dr. Trakya Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı, EDİRNE

* 28.Ulusal Psikiyatri Kongresinde Poster Bildiri olarak sunulmuştur.

Tablo I. Zihinsel, bedensel ve zihinsel-bedensel özürlü çocukların cinsiyete göre ayırım ve yaş ortalamaları

Özür Grubu	Kız Sayı %	Erkek Sayı %	Toplam Sayı%	Toplam Özürülüler İçinde % Oranı
Zihinsel	5 33.3 (4.2 ± 2.1)	10 66.7 (4.8 ± 2.4)	15 100.0 (9.8 ± 2.8)	22.1
Bedensel	9 50.0 (4.3 ± 3.0)	9 50.0 (5.1 ± 2.7)	18 100.0 (4.7 ± 2.8)	28.5
Zihinsel-bedensel	15 42.8 (8.1 ± 2.6)	20 57.1 (11.0 ± 3.2)	35 100.0 (4.6 ± 2.3)	51.5
Toplam	29 (7.9 ± 2.9)	39 (7.1 ± 3.2)	68 (7.3 ± 2.6)	100.0

Ülkemizde bu etmenlerin aileler üzerinde oldukça etkili olduğu düşünülmekte, ancak bu konuda yapılan çalışmaların azlığı nedeniyle kesin bilgiler verilememektedir.

Bu çalışmada; ailelerin etkilendiği bildirilen (1) etmenlerden psikolojik etmenler temel alınarak zihinsel ve/veya bedensel özürlü çocukların ailelerinde sık görülen psikolojik bozukluklar olmaları nedeniyle, depresyon ve kaygı düzeylerinin Beck Depresyon Envanteri ve Spielberger Sürekli Kaygı Envanteri ile saptanması amaçlanmıştır.

YÖNTEM

Çalışmamızda deney grubunu, Trakya Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi bünyesinde 0-15 yaş arasında zihinsel ve bedensel özürlü çocuklara rehabilitasyon hizmeti veren Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Merkezine devam eden 68 çocuğun annesi ve babası oluşturmuş, ancak değerlendirmeye alınan ebeveyn sayısı n=121 dir. Kontrol grubu ise, herhangi bir özürü olmayan, sağlıklı, aynı yaş grubunda 24 çocuğun anababalarından seçilmiştir (n=48).

Depresyon düzeyini belirlemek için Beck Depresyon Envanteri, kaygı düzeyini belirlemek için ise Spielberger kaygı envanterinin Sürekli Kaygı Formu, çalışmacı psikologlar tarafından uygulanmıştır. Her iki envanterde Türkçeye uyarlanmış, geçerlik ve güvenirlik çalışmaları daha önce yapılmıştır (2, 3).

Kontrol grubuna da aynı depresyon ve kaygı envanterleri uygulanmıştır.

Çocukların özür kategorileri klinik tanılara göre rehabilitasyon merkezince belirlenmiştir. Buna göre deney grubunu 15 zihinsel özürlü (yaş ort: 9.8 ± 2.8), 18 bedensel özürlü (yaş ort 4.7 ± 2.8) ve 35 zihinsel ve bedensel özürlü (yaş ort 4.6 ± 3.8) çocuğun anababaları; kontrol grubunu ise 24 sağlıklı çocuğun anababaları oluşturmuştur.

Anababaların çalışmaya katılım oranları zihinsel özürülülerde %20.7 (n=35) zihinsel ve bedensel özürülülerde ise %50.4'tür (n= 60).

Tablo II. Özür grubuna göre anne ve babaların beck ve spielberger skorları

Özürlü Grupları	Beck Depresyon Envanteri Skoru	Spielberger Sürekli Kaygı Envanteri Skoru
1) Zihinsel Özürlüler Anne Baba Anne-Baba farkı	13.6 ± 6.3 9.1 ± 4.8 p=.089	39.2 ± 2.7 38.9 ± 3.3 p=.054
2) Bedensel Özürlüler Anne Baba Anne-Baba farkı	13.4 ± 14.0 7.3 ± 6.6 p=.046	37.1 ± 3.7 38.5 ± 4.2 p=.644
3) Zihinsel+Bedensel Özürlüler Anne Baba Anne-Baba farkı	11.4 ± 7.1 7.5 ± 7.7 p=.015	38.2 ± 3.7 37.6 ± 3.3 p=.399
4) Kontrol Denekleri Anne Baba Anne-Baba farkı	10.6 ± 6.5 8.7 ± 4.7 p=.409	38.3 ± 3.0 38.1 ± 2.7 p=.688

Anababaların yaş ortalamaları özür kategorilerine göre zihinsel özürlülerde anne 34.5 ± 6.2 , baba 37.4 ± 6.7 ; bedensel özürlülerde anne 31.1 ± 4.9 , baba 35.2 ± 6.7 ; zihinsel ve bedensel özürlülerde anne 32.0 ± 6.5 , baba 35.1 ± 6.7 , kontrol grubunda ise anne 31.0 ± 4.6 , baba 35.2 ± 3.9 olarak hesaplanmıştır.

Beck ve Spielberger Envanterleri çalışmacı psikologlarca uygulanmış ve her soru test yönergesine uygun olarak puanlandıktan sonra Fakültemiz Halk Sağlığı Anabilim Dalında bilgisayara yüklenmiş, toplam puanlar bu ortamda hesaplanmıştır.

Mann-Whitney U testi, Student t testi, X^2 , Kruskal Wallis Varyans Analizi ve basit (Simple) regresyon analizi ile korelasyon katsayısı hesapları bilgisayarla yapılarak veriler analiz edilmiştir.

BULGULAR

Zihinsel, bedensel ve zihinsel/bedensel özürlü çocukların cinsiyete göre ayırım ve yaş ortalamaları Tablo I'de gösterilmiştir.

Anababaların depresyon ve kaygı envanterleri skorları özür kategorileri ve kontrol grubundan elde edilen verileri Kruskal Wallis Varyans Analizi yöntemiyle değerlendirilmiş ve tüm gruplarda 2'li korelasyon katsayıları II., III. ve IV. tablolarda sunulmuştur. Sonuçlar bize istatistiksel açıdan anlamlı bir fark bulunmadığını göstermiştir. Buna göre özürlülerin anababalarında Beck Depresyon Envanteri skoru ortalaması 10.44 ± 8.55 (0-9-60), Spielberger Sürekli Kaygı Envanteri skoru ortalaması 38.0 ± 3.5 (30-37-51) puandır. Kontrol grubunda aynı sıra ile 9.6 ± 5.7 (1-8.5-24) ve 38.2 ± 2.8 (38-38-47) düzeyinde ortalama skorlar hesaplanmıştır.

Tablo III. Dört çalışma grubunda anne ve babaların Beck ve Spielberger skorlarının karşılaştırılması

Skorlar	Kruskal- Wallis Varyans Analizleri (4 grup arasında)
Beck Anneler Babalar	T=2.426, p=.489 T=3.504, p=.320
Spielberger Anneler Babalar	T=3.922, p=.270 T=2.494, p=.476

Tablo V'de çalışma gruplarının eğitim düzeyleri incelenmektedir. Genel olarak anneler babalardan daha az eğitilidirler. Özur gruplarında anababalar daha çok düşük eğitim kategorilerine yığılmıştır. Kontrol grubunda ise tersine bir eğilim gözlenmektedir. Gerek anneler, gerek babalar için 3 özürlü grubu birleştirilerek kontrol grubu ile karşılaştırıldığında özürlü çocukları anne ve babalarının aleyhine olan bu görünümün istatistiksel olarak da anlamlı olduğu anlaşılmaktadır.

Diğer taraftan Üniversite Hastanesi'nin özürlü çocuklara vermekte olduğu hizmetten yararlanabilmek için de belli bir toplumsal statü gereklidir. Fakat bu izlenim yanıltıcı olabilir. Zira çalışma grupları hastaneye başvuranlar arasından seçilmiş olup, toplumu temsil etmemektedir. Epidemiyolojik bir çalışmada, özürlü çocukları olanların gerçekte çok daha az eğitilmiş anababalar olması olasılığı kanıtlanabilir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Çalışmacılar bu araştırmaya başlarken özürlü bir çocuğa sahip olmanın anababaların psikolojik yapıları üzerinde olumsuz etkiye sahip olması olasılığının

Tablo IV. Çalışma gruplarında anne ve babaların Beck ve Spielberger sonuçları arasında ikili korelasyon katsayıları.

Çalışma Grupları	Beck ve Spielberger Skoru (* Anlamlı)		Korelasyon Katsayıları (Katsayılar)	
	Anneler r	Babalar p	Anneler r	Babalar p
Zihinsel Özürüleri (n=16)	+ .466	069	+ .614	068
Bedensel Özürüleri (n=18)	+ .418	084	+ .944*	000
Zihinsel+Bedensel Özürüleri (n=35)	+ .663*	000	+ .563*	003
Tüm Özürüleri Anne ve Babaları (n=121)	+ .493*	000	+ .673*	000
Kontrol Grubu (n=48)	+ .471*	020	+ .455*	026

Tablo V. Çalışma gruplarında anne ve babanın eğitim düzeyleri.

Çalışma Grupları	Eğitim		Düzeyi		Yüksek		Toplam	
	İlk okul ve altı	Sayı %	orta-lise	Sayı %	Sayı %	Sayı %	Sayı %	Sayı %
Zihinsel Özürlüler								
Anne	11	73.33	1	6.66	3	20.0	15	100.0
Baba	4	40	5	50	1	10	10	100.0
Bedensel Özürlüler								
Anne	9	50.0	7	41.66	2	11.1	18	100.0
Baba	6	33.3	7	41.66	5	27.7	18	100.0
Zihinsel+Bedensel Özürlüler								
Anne	23	65.7	10	28.5	2	6.6	35	100.0
Baba	15	57.6	5	19.2	6	23.0	26	100.0
Tüm Özürlüler								
Anne	43	63.23	18	26.4	7	10.2	68	100.0
Baba	25	46.2	17	31.4	12	22.2	53	100.0
Kontrol Grubu								
Anne	7	29.1	11	45.81	6	25	24	100.0
Baba	4	16.6	11	45.8	9	37.5	24	100.0

$X^2=8.613$, $p=.014$ (Anneler; tüm özürlüler- kontrol)

$X^2=6.317$, $p=.043$ (Babalar; tüm özürlüler-kontrol)

yüksek olduğunu ve bunun çocuğun özür tipine bağlı olarak da değişkenlik gösterebileceğini düşünmüşlerdi. Aynı konuda yapılan benzer çalışmalar da bu düşüncüyü desteklemektedir (4). Ancak Beck Depresyon Envanterinde ağır depresyon skoru veya Spielberger Sürekli Kaygı Envanterinde ağır sürekli kaygı skoru alan (ortalamadan 2 standart sapma veya daha fazla puan alanlar) denek saptanmamıştır. Bu sonuç, özürlü çocuğu olma olgusunun anne ve/veya babayı psikolojik olarak ileri derecede olumsuz etkilemediği biçiminde algılanabilir. Genel olarak annelerin Beck ve Spielberger skorları hemen tüm gruplarda babalardan yüksektir ve bu farklar yer yer anlamlıdır (bkz. Tablo II).

Zihinsel özürlü çocukların anne ve babaları, diğer özürlü çocuk sahibi anababadan önemli olmayan yüksek derecede depresyon ve sürekli kaygı skorları kaydetmişlerdir.

3 ayrı özürlü çocuk grubunda tüm özürlü çocukların anne ve babaları bazında ve kontrol grubu deneklerinde; Beck ve Spielberger skorları arasında çoğu anlamlı ve 0.5' ten büyük (+) korelasyon katsayıları hesaplanmıştır (Tablo V). Bu sonuç, verilerin tutarlılığı açısından kayda değer önemdedir.

Sonuçlar, görece düşük depresyon ve kaygı skorları yurdumuzun gelişmiş bölgelerinden birisinde bulunma özürlü çocukların eğitim ve tedavilerinde bir üniversite hastanesinin desteğinin bulunması, gibi olumlu etmenlerin katkısının önemli olabileceğini düşündürmektedir.

Annelerin kaygı düzeyinin özürlü çocuğun yaşı ilerledikçe arttığını, daha büyük yaşta çocuğa sahip ailelerin daha fazla kaygılı bulunduğunu gösteren çalışmalar vardır (5). Ayrıca annelerin kaygı düzeylerinin 20-30 yaş arasında yoğunluk gösterdiğini, 30 yaş üzerinde kaygı düzeyinde düşme görüldüğünü belirten bir çalışma da (6) sonuçlarımızı desteklemektedir.

Özürlü çocuk sahibi olma karşısında anababanın göstereceği tepkiyi hafifleten destekleyici toplumsal özelliklerimiz olduğu da gözardı edilmemelidir. Toplumsal dayanışma-özellikle aile içi ve yakın akrabalararası- sevindirici boyuttadır.

Kültürümüzün egemen bir ögesi olarak "tevekkül", "boyun eğme" "kabullenme" ve "yazgıcılık" değer yargıları anababanın tepkisini belirlemede oldukça etkilidirler.

Sonuç olarak çalışma gruplarının popülasyonu artırılarak epidemiyolojik nitelikli çalışmaların yürütülmesinin konuyu daha da aydınlatacağı düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

1. Singhi DP, Dogar L, Pershad D.: *Psychosocial Problems in Families of Disabled Children* Br. J. of Med. Psy 63:173-182, 1990.
2. Öner N, LeCompte A. Durumluk Sürekli Kaygı Envanteri El Kitabı Boğaziçi Üniversitesi Yayınları No:333, 1983.
3. Hisli N. *Beck Depresyon Envaterinin Geçerliliği Üzerine Bir Çalışma*. Psikoloji Dergisi 22:118-126, 1988.
4. Clarkson S, Clarkson J, Dittmer I ve ark.: *Impact of a Handicapped Child on Mental Health of Parents*. British Medical Journal 293:1395-1397, 1986.
5. Friedrich WN, Wiltner LT, Cohen DS.: *Coping Resources and Parenting Mentally Retarded Children*. Am. J. Ment. Deficiency. 90:130-139, 1985.
6. Kardelen F.: *İşitme Özürlü Çocukların Annelerinin Kaygı ve Depresyon Düzeylerini Belirleyen Faktörler*. V. Ulusal Psikoloji Kongresi. Psikoloji Seminer Dergisi Özel Sayısı. 147-157, 1990.